

Наукові інтереси: методика іншомовної підготовки дорослих, тенденції розвитку неформальної освіти у Західній Європі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FELTSAN Inna Mykhailivna – senior lecturer at the Department of English Philology and

Methodology of Foreign Language Teaching, Mukachevo State University.

Circle of scientific interests: methodology of adult foreign language teaching, tendencies of non-formal education development in Western Europe.

*Дата надходження рукопису 24. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрук.*

УДК 781

ЯНЕНКО Оксана Андріївна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: pednauk@ukr.net

МОВНА ПОЗИЦІЯ ЯК ОСОБЛИВІСТЬ СУЧАСНОГО ЕСТРАДНОГО ВИКОНАВСТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасному етапу розвитку вокального мистецтва притаманно наявність трьох основних манер співу: академічної, народної та естрадної. Особливою популярністю в молоді та юнацтва користується естрадне вокальне мистецтво.

Незважаючи на відносно невеликий історичний період становлення, вокальне мистецтво естради сформувалось у світовому мистецькому просторі як унікальне художнє явище, що має специфічну стилістику й естетику. Сьогодні естрадна вокальна музика є феноменом світової культури й приваблює молодь і старше покоління своєю експресивністю, безпосереднім зв'язком з рухом і ритмом, різнобарвністю сценічного втілення, можливістю проявити творчі вокальні здібності. Кращі зразки естрадної вокальної музики формують підрастаючого покоління ціннісні орієнтації в сфері естрадного мистецтва і взагалі – їхнє ціннісне ставлення до мистецтва.

Саме тому, в мистецькій освіті необхідно поглибити змістову складову професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів до естрадно-вокальної діяльності. Одним із шляхів удосконалення такої підготовки, спрямованої на підвищення виконавського рівня та удосконалення вокально-педагогічної майстерності майбутніх фахівців є оволодіння ними навичками естрадного співу в мовній позиції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Світовою науковою думкою у сфері вокального мистецтва накопичено вагомий фактологічний матеріал щодо акустики і фізіології голосового апарату, його постановки. Така інформація дозволяє компетентно підходити до всіх питань

професійного навчання естрадному співу. У роботах вітчизняних і зарубіжних вчених відображено питання організації роботи голосового апарату (Л. Б. Дмитрієв, В. В. Ємельянов, В. П. Морозов), концептуальних основ вокального виконавства (А. Г. Антонюк, Н. Є. Гребенюк, О. Г. Стахевич, Ю. Є. Юцевич), естрадного вокального виконавства (Н. В. Дрожжина, С. Рігс, К. Лінклейтер), професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів до вокальної діяльності (Н. А. Овчаренко, Т. В. Ткаченко). Однак проблема визначення особливостей формування естрадних навичок майбутніх фахівців-музикантів у мовній позиції потребує додаткового розгляду.

Метою статті є виявлення особливостей формування естрадних навичок майбутніх фахівців-музикантів у мовній позиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Естрадна вокальна техніка презентована в масовій музичній культурі суспільства виконавцями джазової, поп і рок-музики, ретро-шлягерів, авторської бардовської пісні, романсів (зокрема міського), французького шансону, іспанської естради, пісень з мюзиклів, кінофільмів, спектаклів тощо. Така техніка не викликає сумнівів щодо окремого самостійного спрямування у вокальному мистецтві. Разом з тим, естрадний спів як сучасний специфічний вид вокального виконавства розглядається у наукових мистецтвознавчих працях як «проміжний щабель» між академічним й народним співом (Н. В. Дрожжина) [1, с. 8]. Його відмінність від академічного й народного вокалу, які мають визначені канони, полягає в своєрідності співу вокаліста. Специфічним для естрадного вокалу є пошук свого оригінального голосу, «близького» звуку і «близької вимови тексту»,

власного характерного іміджу, сценічного образу; опанування багатьма стилями і жанрами для створення багатобарвної палітри образів, застосування особливих вокальних прийомів і методів, що потребують швидкої зміни дихання або придихового звуковедення, розщеплення голосових зв'язок, різкої зміни регістрів тощо.

Окрім того, естрадний спів відрізняється від класичного не лише самою манерою виконання, способами вокалізації та фонації, але й використанням технічних засобів у сольному та ансамблевому співі під музичну фонограму з мікрофоном, зв'язком з постановкою концертних естрадних номерів. На думку Т. В. Чередніченко, близькість до мікрофону, який доносить звуки дихання розкриває «нутро» співака для вуха слухачів, перевертає почуте співацьке зусилля в художній акт, який є найбільш значущим, хвилюючим, ніж мелодія і слово. Тож, на першому плані стоїть особистість виконавця в ареолі страждання (емоційно-вольовий еквівалент фізіологічної напруги в співі) [6]. Важливим моментом для естрадного співака є вибір в процесі інтерпретації творів акомпанементу під «мінус», «живий» склад музичних інструментів, синтез «мінусу» й інструменту (саксофону, гітари, синтезатору тощо), що відображає його індивідуальний стиль і манеру.

Згідно думки Л. О. Красовської, деякі молоді педагоги, які не мають системної вокальної освіти, зокрема академічної, стверджують, що не можна перейти з академічної манери виконання на естрадну. Немало з них є фахівцями екстремального вокалу і викладають за своїми «унікальними» методиками. Та не виробивши основних принципів вокалу, небезпечно починати опановувати техніки розщеплення зв'язок. Академічна постановка голосу є надійною основою для подальшої орієнтації й ствердження себе як вокаліста. Кваліфікований педагог-професіонал допоможе опанувати техніку вокалу, набути навичок опори, дихання, звуковедення. Процес переходу від академічного вокалу до естрадного за правильного контролю триває кілька хвилин, а не кілька років, як стверджують деякі педагогіч-початківці [3].

Використовуючи знання різноманітних манер, майбутній фахівець-музикант поступово знаходить свій стиль, близький йому по духу і природним якостям. Створення власного образу це довгий шлях, і він складається із попередніх знань, практичного досвіду, навичок і стану душі. Адже головне питання для естрадних виконавців вокального жанру, на яке артист повинен дати собі відповідь «як створити свій образ?» [2, с. 32].

Естрадна вокальна педагогіка належить до мало розробленої сфери професійного мистецького навчання, а професійна підготовка майбутніх фахівців-музикантів в сфері естрадного вокального мистецтва має свої недоліки, сутність яких у розриві теорії та практики. Важливого значення в такому контексті набуває пошук шляхів зближення теоретичних вокально-виконавських та вокально-педагогічних знань і практичних навичок майбутніх фахівців-музикантів. Тому, основним завданням у професійній підготовці майбутніх фахівців-музикантів до вокально-виконавської і вокально-педагогічної діяльності є формування навичок естрадного співу.

У науково-методичній праці А. Г. Менабени розкрито значення поняття «співацькі навички» (на основі теорії І. П. Павлова й І. М. Сеченова), наразі, що це частково автоматизований спосіб виконання дії, яка є компонентом співацького акту. В основі співацьких навичок лежить створення й усталення умовно-рефлексивних зв'язків, утворення систем таких зв'язків, динамічних стереотипів з налагодженими переходами від однієї системи до іншої [4]. Автор відмічає, що часткова автоматизація вокальних навичок з'являється як зниження контролю свідомості за процесом виконання різних співацьких дій. Але результати цих дій віддзеркалюються в свідомості. Автоматизм навичок дає можливість при співі вирішувати більш складні виконавські художні завдання.

«Естрадні вокальні навички» розглядаються нами як доведення до автоматизму дій співацького акту з використанням особистістю системи специфічних технічних прийомів і методів естрадного вокального виконавства. Для опанування професійним естрадним вокальним мистецтвом, виконавцю необхідно досконало оволодіти естрадними вокальними навичками, наразі: співацьким диханням, при необхідності, з хореографією при співі; стабільним положенням гортані в мовній позиції; різними видами атаки звуку (м'якою, твердою, придиховою); вільним, близьким і красивим звукоутворенням; відчуттям мішаного резонування, високою співацькою позицією; артикуляцією і дикцією; вібрато; розщепленням; йодлем; штробасом тощо.

З метою удосконалення процесу формування навичок естрадного співу значною кількістю педагогів-вокалістів здійснюється пошук оригінальних та інноваційних методів навчання співу. На наш погляд, однією із найбільш релевантних методик ефективного формування навичок естрадного співу є навчання співу в мовній позиції, яку запропонував американський педагог вокалу

Сет Рігс, і яка стала надзвичайно популярною на початку ХХІ століття, завдяки презентації відомими співаками, як: Ф. Сенатра, М. Джексон, Мадонна, Х. Іглесіус та інші [5].

Згідно спостереженням педагога, якщо людина розмовляє в тихій і зручній манері, її зовнішні м'язи не беруть участі в роботі гортані. Це відбувається тому, що людину хвилює не сам звук, а інформація, яка передається за допомогою звуку. Таким чином, гортань лишається у відносно стабільному мовному положенні. Це положення вважається ідеальним для співу. Сет Рігс зауважує, що якщо навчитися добувати і підтримувати звук у такій зручній позиції, то співати буде так легко як і розмовляти, відмінностей у роботі роту і гортані не повинно бути. Автор застерігає від розуміння співу в мовній позиції як точного копіювання розмовної манери [5].

Вокальна методика Сет Рігса включає в себе три комплекси вправ, для опрацювання яких використовуються визначені методи й прийоми: вправи, спрямовані на розвиток почуття впевненості в собі; вправи спрямовані на опанування співом в мовній позиції; вправи, спрямовані на закріплення вокальних навичок [5]. Такі вправи розраховані на поступове опанування вокальними навичками.

Вправи, спрямовані на розвиток почуття впевненості в собі. Комплекс, який включає 13 вправ, надає можливість розкріпачити голосовий апарат і скоординувати його складові; розкрити вокальний потенціал співака, повний діапазон голосу без втрати якості звуку. Спів таких вправ є підготовчим до основного процесу вокального навчання учня. Для початкових вправ характерним є використання таких методів і прийомів, як: початок співу з досить низьких нот для кожного типу голосу: соль малої октави для сопрано, мі малої октави для альты, до малої октави для тенора і фа великої октави для баса; широкий діапазон вправ більше октави; невелика кількість дихання для співу вправи, щоб не напружувати зовнішні м'язи гортані; використання фонетичного методу для відчуття високого резонування і координації грудних й головних резонаторів: звуку [uh], складу [paу], трелі губами і язиком.

Метою наступних вправ є робота над відчуттям гортані в низькому положенні. Необхідно пам'ятати про обережність в співі із задіянням надгортанних і підгортанних м'язів, щоб не було їх закріпачення. Останні вправи цього комплексу дають можливість вирівняти діапазон співака за допомогою фальцету, який сприяє розкріпаченню голосу у верхній частині діапазону. Починаючи співати з фальцету, слід поступово і плавно перейти до грудного голосу, у такому випадку зручним буде використання складу «гі».

У процесі роботи над початковими вправами важливо дотримуватись правил: підтримувати вільне положення тіла: стояти зручно і не напружувати частини тіла; займатись співом в ізолюваній від шуму кімнаті; відноситись до занять вокалом позитивно; розкріпачувати себе за допомогою глибокого дихання, фізичних вправ, які стимулюють циркуляцію крові і знімають нервову напруженість.

Вправи спрямовані на опанування співом в мовній позиції. Комплекс включає 13 вправ, які ігнорують, за думкою Сет Рігса, м'язові рефлекси і дають можливість опанувати новими вокальними відчуттями. Автор пропонує користуватися «неопрацьованим» або «гострим» звуком, невеликою кількістю повітря в процесі дихання та «пов'язаним» (мікстовим) звучанням голосу. Важливо відчувати збільшення тиску повітря на голосові зв'язки. Тиск повітря повинен лишатися постійним при русі голосу вгору і вниз. Як тільки тиск повітря збільшиться, голос буде закріпаченим. Для контролю роботи голосового апарату пропонується тримати палець під нижньою щелепою, щоб бути впевненому в свободі ковтальних м'язів [5]. Для того, щоб опрацьовувались навички співу в мовній позиції, необхідно слідкувати за рівністю голосних, які важливо співати у верхньому регістрі м'яко і не голосно в порівнянні з низькими нотами.

Вправи, спрямовані на закріплення вокальних навичок. Комплекс, який включає 4 вправи є заключними в методиці Сет Рігса і базується на сформованому чистому й гнучкому голосі, з притаманним йому верхніми й нижніми резонансними складовими. У роботі над вокальним репертуаром співакові зустрічаються певні складнощі, як: поєднання деяких голосних і приголосних звуків, стрибки, високі ноти тощо. При співі верхньої ноти, зокрема, пропонується нахилитись вперед, а потім повернутись в початкове положення. Щоб не включати роботу зовнішніх м'язів, краще «вспівувати» деякий час репертуар «лагідним» голосом.

Для формування естрадних навичок майбутніх фахівців-музикантів у мовній позиції пропонуються такі рекомендації [5]:

— *координація всіх складових голосового апарату:* усі органи голосового апарату зможуть легко скоординуватись, якщо звукоутворення буде в мовній позиції; не потрібно співати голосно і брати велику кількість повітря, що приведе до закріпачення зовнішніх м'язів;

— *спів низьких нот:* важливо зрозуміти, що найнижчою нотою голосового діапазону є та, яку можливо проспівати не виходячи з

мовної позиції; не слід опускати гортань намагаючись дістати найнижчі ноти діапазону, а важливо лишитися в мовній позиції;

— *спів високих нот*: необхідно виконувати високі ноти тільки тоді, коли розкріпачені зовнішні м'язи, від свободи яких залежить розслаблення гортані і голосових зв'язок;

— *перехідні ноти голосового діапазону*: на певних частинах діапазону голос втрачає свої якості, такі ноти є перехідними, відповідно: голос напружуються в перехідних частинах діапазону і напружуються зовнішні м'язи гортані й голосові зв'язки; прийомом плавного регістрового переходу є при співі вверх зменшення об'єму повітря;

— *збільшення сили голосу*: бажано не форсувати цей процес, розвив'ється при координації голосових м'язів, і зникненні залежності балансу між голосовими зв'язками і потоком повітря від зовнішніх м'язів;

Спів у мовній позиції дає можливість виконувати вокальні твори без зусиль. Звільнення зовнішніх м'язів сприяє звільненню процесу звукоутворення, артикуляції, завдяки чому слова проспівуються легко і зрозуміло. Стабільність гортані і її положення в мовній позиції впливає на координацію резонування (високих, середніх, низьких обертонів).

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Таким чином, у результаті виявлення особливостей формування естрадних навичок майбутніх фахівців-музикантів у мовній позиції визначено специфіку естрадного вокалу, яка полягає в тому, що він є «проміжним щаблем» (термін Н. В. Дрожжиної) між академічним й народним співом і в тому, що в естрадному вокальному мистецтві є важливим пошук свого оригінального голосу, власного характерного іміджу, сценічного образу, опанування багатьма вокальними стилями й жанрами. Нами визначено поняття «естрадні вокальні навички», яке розглядається як доведення до автоматизму дій співацького акту з використанням особистістю системи специфічних технічних прийомів і методів естрадного вокального виконавства; здійснено аналіз методики американського педагога вокалу Сет Рігса; окреслено в процесі роботи над вправами основні методи і прийоми формування естрадних навичок фахівця-музиканта в мовній позиції та обґрунтовано рекомендації щодо їхнього використання.

Педагогічний і мистецький дискурс проблеми мають доповнити науково-методичні розвідки, у яких репрезентовано сучасні тенденції в сфері естрадного вокального виконавства та вокальної педагогіки, і які ми будемо розглядати в подальших дослідженнях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Наталія Володимирівна Дрожжина; Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2008. – 16 с.
2. Китайгородська Г. Сучасні методи розвитку вокальної майстерності майбутніх учителів музики / Г. Китайгородська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – №12 – 2015. – С. 27–32.
3. Красовська Л. О. Сучасний вокал: методи навчання в різних жанрах музичного мистецтва / Л. О. Красовська // Культура України. – Вип. 53. – 2016. – С. 100–106.
4. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению: учебное пособие для студентов пед. институтов / Антонина Григорьевна Менабени. – Москва: Просвещение, 1987. – 95 с.
5. Риггс Сет. Как стать звездой / Сет Риггс.; сост.: Guitar College. – Москва: GuitarCollege, 2000. – 104 с.
6. Чередниченко Т. В. Между «Брежневым» и «Пугачевой». Типологии советской массовой культуры / Т. В. Чередниченко. – М.: РИК «Культура», 1993. – 255 с.

REFERENSES

1. Drozhzhyna, N. V. (2008). *Vokal'ne vykonavstvo v systemi muzychnoho mystetstva estrady*. [Vocal performance in the music art pop]. Kharkiv.
2. Kytayhorods'ka, H. (2015). *Suchasni metody rozvytku vokal'noyi maysternosti maybutnikh uchyteliv muzyky*. [Modern methods in the development of vocal skills of future music teachers]. Moscow.
3. Krasovs'ka, L. O. (2016). *Suchasnyy vokal: metody navchannya v riznykh zhanrakh muzychnoho mystetstva*. [Modern vocal methods of training in various genres of music]. Kyiv.
4. Menabeni, A. G. (1987). *Metodika obucheniya sol'nomu peniyu: uchebnoeposobie dlya studentov ped. Institutov*. [Methods of teaching solo singing: a textbook for students of institutions]. Moscow.
5. Riggs, Set (2000). *Kak stat' zvezdoj*. [How to become a star]. Moscow.
6. Cherednichenko, T. V. (1993). *Mezhdru «Brezhnevym» i «Pugachevoj»*. *Tipologii sovetskoj massovoj kul'tury*. [Between the «Brezhnev» and «Pugacheva». The typology of Soviet mass culture]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЯНЕНКО Оксана Андріївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вокалістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YANENKO Oksana Andreevna – Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of vocal and choral disciplines and methods of musical

education of Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future singers.

*Дата надходження рукопису 12. 01. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрюгіна.*

УДК 37.015.31:7

ГУСЕВА Любов Григорівна – викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: gusevalubov@ukr.net

ВИРАЖЕННЯ ДУХОВНИХ ПРОЯВІВ ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Процес пізнання та перетворення довколишнього світу охоплює весь попередній досвід людства, який виражається через духовні прояви людини, що відображаються у певних видах діяльності. Поняття духовності тісно пов'язане з естетичними уявленнями через загальне розуміння сутності загальнолюдських цінностей, їх походження, сприйняття, оцінку та опанування.

Духовність, як і естетика, є філософським осмисленням світу в процесі будь-якої діяльності людини, і прш за все в мистецтві, де формуються, закріплюються і досягають найбільшої досконалості результати освоєння світу за законами краси. Мистецтво дає одне з вищих духовних переживань – естетичну насолоду. Воно виступає як викристалізувана, закріплена форма опанування світу за законами краси з естетичним змістом, художньою концепцією світу й особистості, образом, наповненим ідейно-емоційним смислом. Оскільки мистецтво – в духовно-практичному, та естетика – в теоретичному плані, зосереджують увагу на загальнолюдському, ці сфери культури особливо актуальні за нинішніх умов, коли світу бракує проявів духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском в розробку проблем духовності є праці відомих науковців, філософів таких як: М. Бубер, М. Бердяєв, Х. Ортега-і-Гассет, П. Тейяр де Шарден, Е. Фром, В. Франкі, М. Шелер, А. Швейцер, О. Шпенглер. провідною ідеєю їхніх міркувань є те, що саме духовна людина в змозі подолати всі суспільні та глобальні кризи людства.

Дослідження таких науковців, як: М. Боришевський, Я. Бугерко, С. Грузенберг, В. Губін, А. Зеліченко, В. Зінченко, О. Климишин, В. Летуновський, Л. Міщиха,

В. Моляко, М. Савчин, О. Семак, В. Стрелков та ін.. присвячені розгляду духовності як особливого виду активності, творчої діяльності людини. Так визначав поняття духовності В. Зінченко, С. Грузенберг назвав духовність багатогранною творчою діяльністю людини. Дослідниця проблеми розвитку творчої особистості Л. Міщиха розглядає творчість як прояв еманції духовності особистості [9]. Очевидно, що проблема духовності досліджується в різних площинах, які складають цілісність самого поняття.

Мета та завдання статті – розглянути духовні прояви людини в художньо-естетичній діяльності, що відображаються за допомогою виразних засобів образотворчого мистецтва; з'ясувати їх вплив на формування художнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. спостерігалось посилення уваги до феномену духовності з боку вітчизняних психологів. Психологічні механізми духовного розвитку особистості досліджував український психолог О. Колісник. Інший український психолог М. Чепа визначив, що духовність, за своїми сутнісними характеристиками, є складною системою нелінійного типу яка має вивчатися засобами синергетики. Духовність розглядається науковцями як інтегральне утворення людської психіки (когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер), складне гармонійне поєднання певних психічно-процесуальних та особистісних якостей людини.

За визначенням багатьох відомих дослідників, духовність є загальнокультурним феноменом, який охоплює не тільки об'єктивно-теоретичні цінності та ідеали, а й вчинки. У цьому контексті духовність постає як спосіб самовибудови особистості в межах культурного світу через самовизначення і